

voorwoord

In "Verhandelingen en Berigten betreffende het Zeewezen", jaargang 1844, wijdt Q.M.R. Verhuell een artikel aan het leven van Luitenant ter Zee Pieter Besemer. Diens familie beschrijft hij daarin met de woorden "deze geheele braave familie". Was de schrijver op de hoogte geweest van het doen en laten van alle familieleden, hij zou zich zeker voorzichtiger hebben uitgedrukt. Desondanks is de kwalificatie te aardig om niet als motto aan deze genealogie mee te geven.

Als basis diende een onlangs in Gens Nostra verschenen artikel. De omvang van een dergelijke publicatie dient echter beperkt te zijn; een meer gedetailleerde beschrijving van de daarin vermelde generaties is dan ook zeker gerechtvaardigd.

Gekozen is voor de in genealogische tijdschriften gebruikelijke generatie-opbouw: Romeinse cijfers voor de generaties, te beginnen met de oudst bekende, en letters voor de personen binnen een generatie "in volgorde van opkomst". Om de overzichtelijkheid te bevorderen zijn regelmatig gekleurde generatie-overzichten toegevoegd met voornamen (eventueel patroniem), geboortejaar en bladzijde waarop zij in deze genealogie voorkomen; de achternaam Bes(z)emer is in deze overzichten meestal weggelaten. In één geval is van de gebruikelijke generatievolgorde afgeweken: Cornelis Pleune. Bij de Kay (IIIb) volgt onmiddellijk op Arij Pleune Besemer (IIIa); geheel achteraan plaatsen (na Vd) leek in dit geval wat verwarrend.

Met betrekking tot de overlijdensdata vóór 1811 dient opgemerkt te worden dat in de Schiedamse registers pas vanaf 1804 twee data worden vermeld: overlijdens- en aangiftedatum; vóór 1804 wordt slechts één datum genoemd zonder nadere aanduiding. Tot 1804 dient dus bij elke overlijdensdatum het woordje "circa" gelezen te worden.

De voornaamste bronnen voor de gegevens zijn te vinden in de gemeentearchieven van Schiedam (een schoolvoorbeeld van uitstekende dienstverlening), Rotterdam en het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage (Collectie Bezemer). Met betrekking tot de oudere generaties is dankbaar gebruik gemaakt van de toestemming van de heer B. de Keijzer te Capelle a/d IJssel zijn waardevolle artikel geheel op te nemen. Voor de jongste generaties zijn o.m. de verzamelingen van het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage en de Nederlandse Genealogische Vereniging te Naarden geraadpleegd. In een aantal gevallen waren familieleden van de vermelde personen zo vriendelijk gegevens te verstrekken. Van hen noem ik in het bijzonder de heren F.J. Korbee te 's-Gravenhage, E.J.M. Bezemer te Rotterdam en D.J.Ch. Bezemer te Amstelveen.

Blaricum, juli 1988

inleiding

In de hier beschreven genealogie wordt niet vanaf de vroegst bekende generaties (ca 1600) de geslachtsnaam Bes(z)emer gevoerd. De oorzaak daarvan ligt niet in de eerste plaats aan het in die tijd veelvuldig gebruik van patroniemen. In de tweede generatie duikt in sommige akten zelfs een andere geslachtsnaam op: Visscher in eerste instantie weliswaar een beroepsaanduiding, maar in ondertekening soms heel duidelijk als geslachtsnaam gebruikt (1)

aan de gade die gade van de
feninge 207 - 3 - 12

Dit merck is bij
Pleun Cornelisz Visscher
gesteld

Dit merck is bij
Pleun Cornelisz Visscher
gesteld

Dit merck is bij
Pleun Cornelisz Visscher
gesteld

Dit merck is bij
Pleun Cornelisz Visscher
gesteld

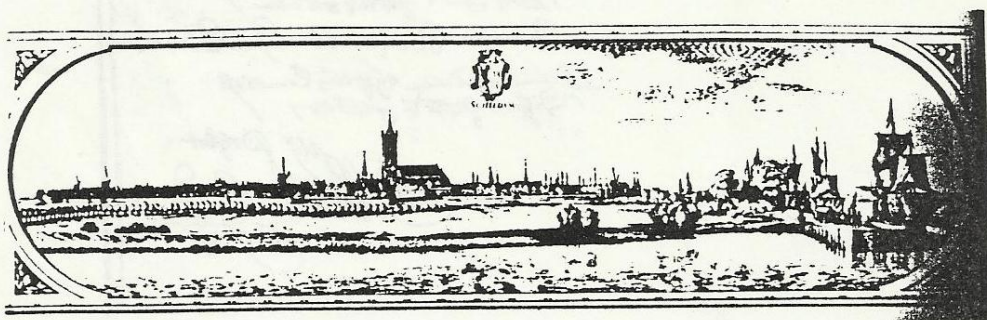
GAS/ONA 769/826: Dit merck is bij
Pleun Cornelisz Visscher selffe
gesteld

Pas in de derde generatie voegt Arij Pleune de geslachtsnaam Besemer toe aan het patroniem. Hij doet dat - voor zover bekend - voor het eerst in 1704 bij het huwelijk van zijn zoon Claes, die dan wordt "geassisteert met Arien Pleun Besemer, zijn vader". Arij Pleune neemt de naam over van zijn moeder, Claesje Ariens Besemer. Volgens Mr R. Bijlsma (2) hebben we hier te maken met een oud Rotterdams gebruik: nadat tot de 16e eeuw alleen de gegoeden een geslachtsnaam toevoegden aan het patroniem, gebeurde dat daarna ook vaker in andere kringen. Die toevoeging kon zowel van vaders- als van moederszijde komen. Als de voornaam van het kind -

overeenkwam met de voornaam van één der verwanten van moederszijde (grootvader, oom) werd later vaak ook de geslachtsnaam van de moeder overgenomen. Dit kwam ook voor als de vader reeds een geslachtsnaam voerde, waardoor in één gezin verschillende geslachtsnamen in gebruik konden zijn. De goede klank die de naam van de moeder had, kon eveneens reden zijn deze over te nemen.

Arij Pleune Besemer (IIa) voldoet in ieder geval aan de eerste voorwaarde: hij wordt genoemd naar zijn grootvader van moederszijde. Verder mogen we aannemen dat de naam Besemer in Rotterdam en Schiedam een goede klank had (3).

In 1645 koopt Pleun Cornelisz Visscher een huis aan het Hooft te Schiedam. Met zijn echtgenote Claesje Ariens Besemer en waarschijnlijk drie kinderen verhuist hij uit Rotterdam. Zij worden de stamvader en -moeder van een Schiedams geslacht waarin tot ver in de 19e eeuw de zee, het water, de visserij en aanverwante beroepen een belangrijke rol spelen. Tot ca 1800 wonen de meeste leden van de familie op het Schiedamse Hooft: een stukje Schiedam buiten de stadspoorten, een kleine gemeenschap van mensen met veelal hetzelfde beroep.

Gezicht vanaf de Maas - Joost van Geel, 1665 (GAS)

Pas rond 1800 vinden verhuizingen plaats van Besemers naar de stad zelf en naar andere steden. Ook heden ten dage wonen er nog nakomelingen van Leendert Janse Besemer (Vc) in Schiedam.

Nog een enkele opmerking over de spelling van de naam. Vóór de invoering van de Burgelijke Stand komen we meestal "Besemer" tegen. Soms "Beesemer" en "Bezemer". Na 1811 wordt de gehele familie onder de naam "Bezemer" geregistreerd - ongetwijfeld onder invloed van de uitspraak. In de eerste helft van de 19e eeuw blijkt uit sommige akten de twijfel over de juiste spelling. Ary Bezemer (VIIa) heet in zijn huwelijksakte uit 1813 "Beesemer, gezegd Bezemer". Ook de overlijdensakte uit 1853 vermeldt "Beesemer". Zelf gebruikt hij echter steeds de spel-

ling "Bezemer". Jan Besemer (VIIg) trouwt in 1853 met Fransina Elisabet Felix. De spelling van de naam leverde kennelijk problemen op want de akte vermeldt dat "de natenoemen getuigen onder eede hebben verklaard dat, ofschoon de naam van de bruidegom en de voornamen der bruid in de door hen overgelegde acten verschillen, daarmede echter dezelfde personen bedoeld worden". De vier getuigen heten alle "Bezemer" en ook Jan zelf tekent met J. Bezemer.

herkomst van de naam

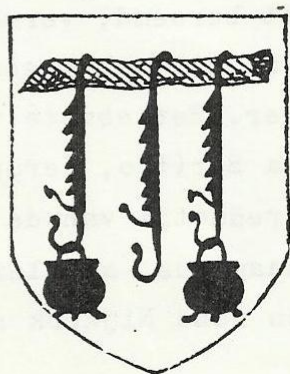
Uit genealogieën is af te leiden dat de naam Besemer al zeer vroeg werd gebruikt (4), niet alleen in het Hollandse, ook in het Duitse taalgebied. In 1323 leeft in Esslingen Joh der Besemer en in 1387 in Frankfurt Wiczel Besemer (5). In beide talen wordt de herkomst verklaard uit een oude beroepsnaam, samenhangend met "bezemmaker" en "bezembinder" (6). Voor de juistheid van deze verklaring pleit de toevoeging van de lidwoorden: "der" in het Duits, "den" in het Nederlands. De naam den Bezemer komt in Nederland nog voor. Een aantal andere verklaringen is echter interessant genoeg om hier te vermelden. Het Duitse "der Besemer" heeft naast "bezembinder" ook de betekenis "unster" en moet afgeleid zijn van "desemern" (=wegen) (7). Blijkbaar doelt Otto Göbel daarop als hij in Niederdeutsche Familiennamen der Gegenwart (1936) bij de naam Besemer schrijft: "besass eine Handwaage (Waagestange mit verschiebbarem Gewicht)". De oudste vorm waarin de naam voorkomt is Bezemaer. In de Regesten lijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425 (8) vinden we - gedateerd 16 mei 1322 - Voppe Bezemaer als schildknaap van Willaem, graaf van Henegouwen. In deze vorm is -maer (toonloos -mer) een attributief dat beroemd, vermaard, aanzienlijk betekent. Als zodanig komen we het ook tegen in namen als Goemaer, Gommer, Volckmaer, Luitmer. Het eerste deel, Beze (Besse), zou, afgeleid van Bez(z)o, via Ber(t)o, teruggaan op "beran" (=beer, de dappere) en daar met reductie van de r-klank een vleivorm van zijn. Een geslachtsnaam dus, afgeleid van een oude voornaam zoals die in Friesland en rond Nijkerk nog voor schijnt te komen (9).

wapen

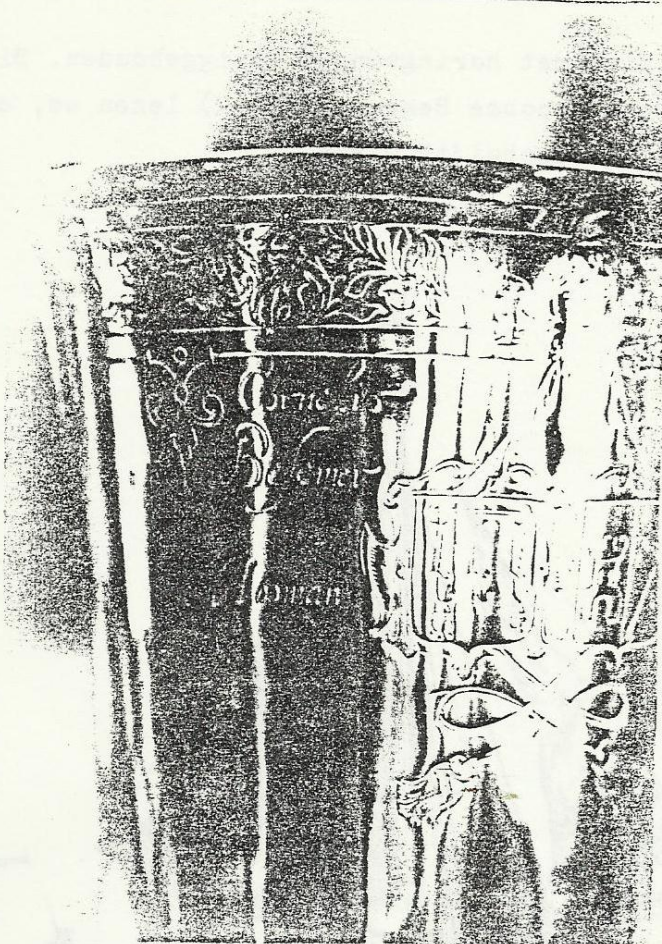
De in deze genealogie beschreven tak van het geslacht Besemer stamt via Claesje Ariens Besemer (II) af van het gelijknamige geslacht uit Ouderkerk a/d IJssel dat een wapen voerde dat in zijn oudst bekende vorm is terug te vinden in het zegel van Matthijs Janszoon Besemer, ca 1550 Schout te Ouderkerk en Dijkgraaf van de Krimpenerwaard. Omstreeks 1650 vinden we het in wat gewijzigde vorm terug bij Cornelis Besemer, schepen van Schiedam: in goud drie zwarte schoorsteenhalen hangende aan een horizontaal geplaatste groene boomtak en aan elk der twee buitenste een zwarte kookpot.

Zegel van Matthijs Janszoon Besemer
(Streekarchief Schoonhoven)

Wapen van Cornelis Besemer (CB)

Avondmaalsbeker Grote
Kerk Schiedam (GAS)

Hetzelfde wapen staat ook op één van de bekers van het avondmaalszilver van de Grote Kerk te Schiedam. De bekers werden in 1648 geschonken door het St. Nicolaas- of kramersgilde waarvan Cornelis Besemer toen "hoo(ft)man" was. (10)

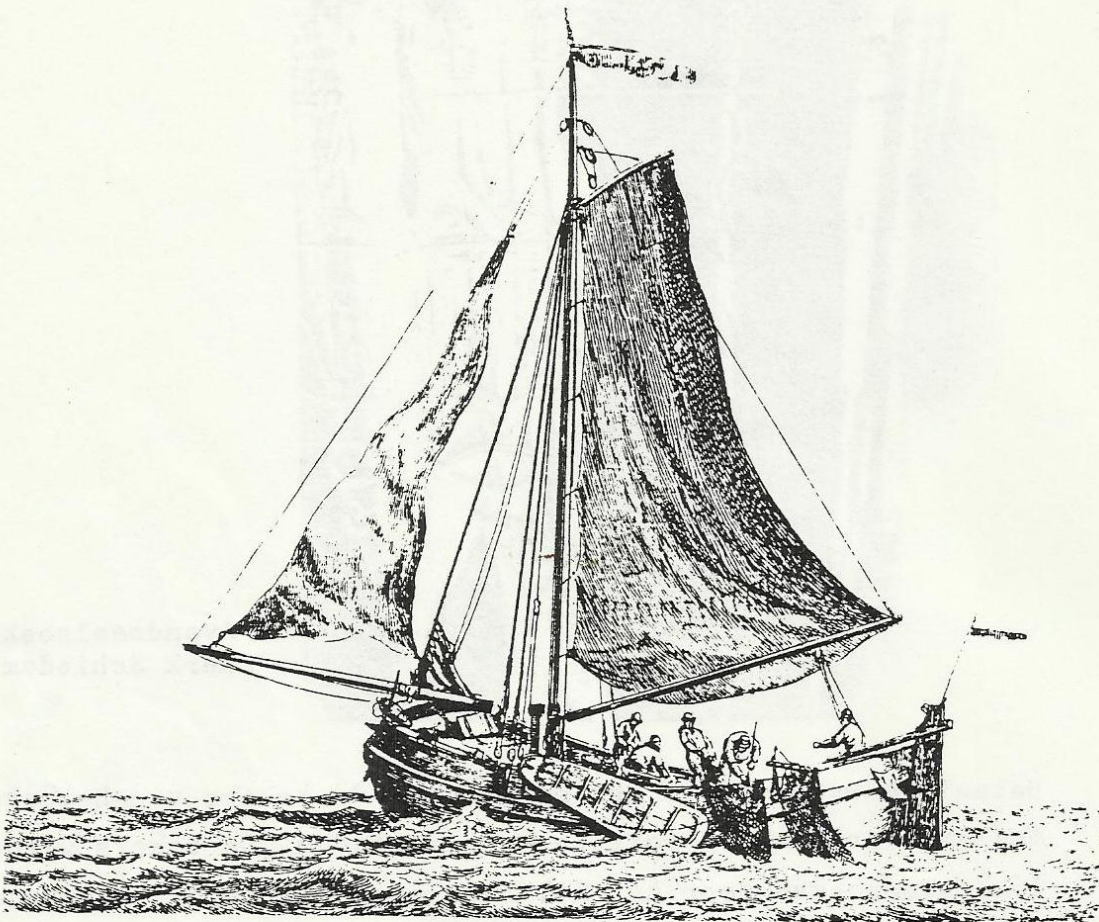
beroepen

In de eerste twee eeuwen van deze genealogie is niet altijd met zekerheid te zeggen hoe in het levensonderhoud werd voorzien.

Duidelijk is wel dat velen in die tijd visser waren. Pleun Cornelisz Visscher wordt in een akte "ordinaris visscher op de Maes" genoemd, terwijl zijn nakomelingen in de 17e en 18e eeuw veelal zalmvissers zijn. In hun testament is soms prake van de "salmschuijt" die vermaakt wordt, evenals de netten en de koperen ketel "daer het want in getaent werdt".

In de 15e en 16e eeuw is de visserij - met name de haringvaart of Grote Visserij - een belangrijk middel van bestaan in Schiedam. Dat blijft zo in de 17e, maar verandert in de 18e eeuw, als de produktie van moutwijn in de branderijen de visserij verdringt. Voor zover bekend heeft geen van de nakomelingen van

Pleun Cornelisz zich met haringvangst beziggehouden. Bij Ary Janse Besemer (Vb) en Jan Jacobse Besemer (IVa-2) lezen we, dat zij o.m. "stierman op een scholschuijt" waren.

Scholschuit die zijn korde inhaalt (Rijksmuseum "Nederlands Scheepvaart Museum", Amsterdam)

Deze betrekkelijk kleine schepen beoefenden een vorm van kustvisserij. Aanvankelijk viste men met het zogenaamde "scholwant", maar omstreeks 1600 raakte de "korde", ook wel "schrobneth" genoemd, in gebruik. Het was een zakvormig net, opengehouden door een boom, dat, verzwaard met stenen over de zeebodem "schrobde". Hoewel in 1676 de maaswijdte van het schrobneth aan strengere regels werd onderworpen (men vreesde met deze agressieve vismethode een negatieve invloed op de visstand) nam het gebruik eerder toe dan af.

De scholvisserij vond tussen februari en mei plaats.

Van de zoon van bovengenoemde Ary Janse Besemer - Pieter Besemer - is bekend dat hij als commandeur van een walvisvaarder enige reizen naar Groenland heeft gemaakt.

We hebben dus voornamelijk met riviervissers te maken: de akten spreken wat dat betreft duidelijke taal: op 27 december 1738 bij-

voorbeeld sluiten zestien vissers, wonende "op het Hooft te Schiedam" een overeenkomst met Wouter Dirkse Kloek te Lekkerkerk, waarin bepaald wordt, dat zij voor vier jaar de "vroonvisserije op Puttense water" hebben gehuurd; zij mogen "visschen van het Nieuwe Hooft der stad Rotterdam tot in het diepe van de zee". Onder hen zijn Jan Arents Besemer, broer Jacob, zoon Ary en kleinzoon Pieter Claasse Besemer. Tien jaar later - op 19 februari 1748 - verklaren Jan Arents Besemer en zoon Ary Janse Besemer, samen met Pieter Spuij en Arij Coppenole, dat het vele jaren lang sinds hun heugenis gebruik is geweest dat twee maal per jaar (voor de winterteelt van de zalmvangst op 3e Kerstdag en voor de zomerteelt op woensdag van de Schiedamse kermis) door de hoofdlieden van het vissersgilde de "cavelinge wegens het affdrijven ter salmvangst" is gedaan, met medeweten van de vroonpachter; ze beklagen zich over het gedrag van de vroonpachter die de laatste jaren de hoofdlieden heeft gedwongen hem en zijn compagnons voor niets te laten meevissen en ook nog de beste "strecken van het water" voor zich houdt.

Jan en zijn zoon Ary worden in die tijd zelf verschillende keren tot "hooftman" van het St Pieters- of vissersgilde benoemd. Mogelijk hebben zij zelf in die functie de in de akte beschreven hinder onder-vonden.

Het enig bewaard gebleven archiefstuk van het St Pietersgilde is de Gildebrief uit ca 1660 die alleen maar spreekt over zalmvissers. We vernemen eruit dat er per gezin maar één zalmschuit in gebruik mocht zijn. Hoofdlieden van het gilde werden voor twee jaar benoemd en het was hun taak o.m. de vissers te vertegenwoordigen bij de Heeren Burgemeesteren en de gelden te beheren. Die werden gebruikt ten behoeve van "oude verarmde visschers offte desselven visscherswed:", een niet overbodige sociale voorziening binnen de vissersgemeenschap. De beloning voor de werkzaamheden van de hoofdlieden bestond - naast het gezag dat zij t.o.v. hun medevissers genoten - uit het recht jaarlijks voor "ses gulden" te mogen "verteeren"(!) - Zie Bijlage I.

In het Hollandse rivierengebied is zalm eeuwenlang een hoogwaardige vissoort geweest. Heerewaardense schippers konden er in 1104 in Koblenz zelfs mee aan hun tolplicht voldoen.

Hans van der Sloot vertelt in SCHIEDAM VERLEDEN TIJD (1981) dat er tot het eind van de negentiende eeuw door Schiedamse vissers vrij veel zalm werd gevangen. Rond 1912 worden de berichten over de

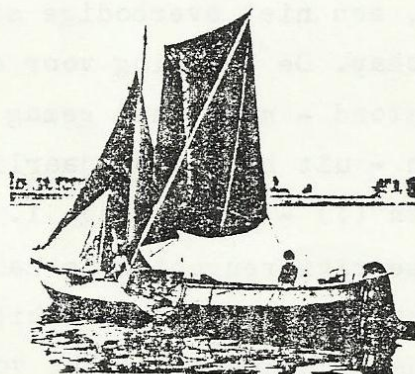
vangstresultaten steeds slechter, zodat van een eigen, regelmatige afslag op de Schiedamse visbank wordt afgezien en men de zalm in Kralingse Veer op de markt brengt.

Wagen van de zalmvisser aan het Hoofd, ca 1905 (GAS)

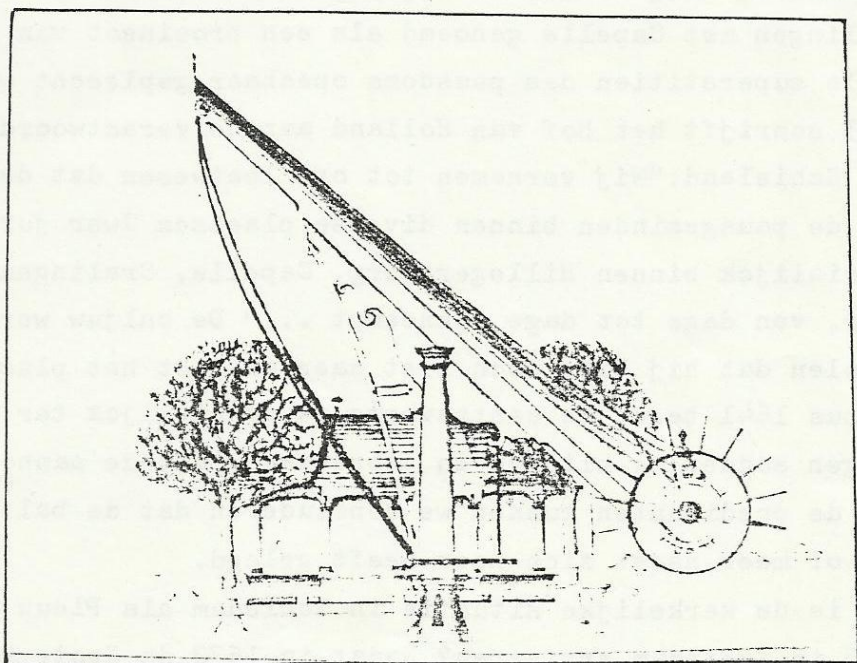
De zalm is dan - door het steeds vuiler wordende water - al veel slechter van kwaliteit geworden.

Op welke wijze er gevist werd, is niet geheel duidelijk. Mogelijk niet met een drijfwant: de neven Jan, Pieter en Ary Besemer protesteren in 1752 officieel tegen lieden die dat wél doen, waardoor zij bij het zalmvissen veel hinder ondervinden. Het voert te ver hier te beschrijven welke andere mogelijkheden hun ten dienste stonden. Men leze het aardige boekje van Piet Lobregt en Johan van Os, *DE LAATSTE RIVIERVISSERS* (1977). Zie ook bladzijde 152.

Een zalmshout (zalmshout)
was maar een klein scheepje;
het tentje voorin (huik) gaf
enige bescherming (Grote Spec-
trum Encycl., 1978, deel 16)

De verdienste zal niet altijd even groot geweest zijn; in de 18e eeuw wordt - kennelijk als bijverdienste - nogal eens handel gedreven in "coffij en thee". De neergaande lijn die het vissersbedrijf in deze eeuw te zien geeft, zal daartoe ook wel hebben genoodzaakt. Misschien had Leendert Janse Besemer (Vc) in 1750 al geen vertrouwen meer in de visserij als middel van bestaan voor zijn kinderen als hij en zijn echtgenote Trijntje Bosselaar elkaar in hun testament verplichtten de kinderen "te laten leeren lezen, schrijven, een ambagt of andere oeffening daermede deselve haar kost sullen kunnen verdienen." Wellicht behoefden zijn kinderen naar de school niet zo ver te lopen, want in 1743 verzoekt Christoffel Went, "borger en inwoonder" van Schiedam, "op het Hooft vrij school te mogen houden." (Besogneboek 367) Natuurlijk was onderwijs voor een verarmende vissersbevolking van groot belang. Men probeerde daar in Schiedam wat aan te doen door in 1725 de schoolmeester Nicolaes van der Schel aan te stellen. Deze vindt het een jaar later al noodzakelijk "vermeerdering van tractement" te vragen, omdat - sprekende over de arme kinderen - "het getal van deselven dagelijks komt te vermeerderen". (Besogneboek 360) G. van der Feijst laat in GESCHIEDENIS VAN SCHIEDAM (1975) zien, dat we van de onderwijsvoorzieningen voor de minder draagkrachtigen geen al te verheven voorstelling moeten hebben. In ieder geval wordt vanaf de tweede helft van de 18e eeuw de variatie in beroepen groter: naast scheepstimmerman en visverkoper - nog min of meer verwant met het vissersbedrijf - komen we dan de bootsman aan de stadskraan tegen, een mechanisch hulpmiddel waarmee zware goederen uit schepen konden worden gelost.

Visafslag met stadskraan ca 1770 (GAS)

Vervolgens de molenaar, koopman, loodgieter, kleermaker, timmerman, schoenmaker, smid en kuiper, die door hun beroepskeuze duidelijk maken dat in 1830 met Jan Besemer (Vb-3), achterkleinzoon van Arij Pleune Besemer, werkelijk de laatste zalmvisser uit de familie is overleden.

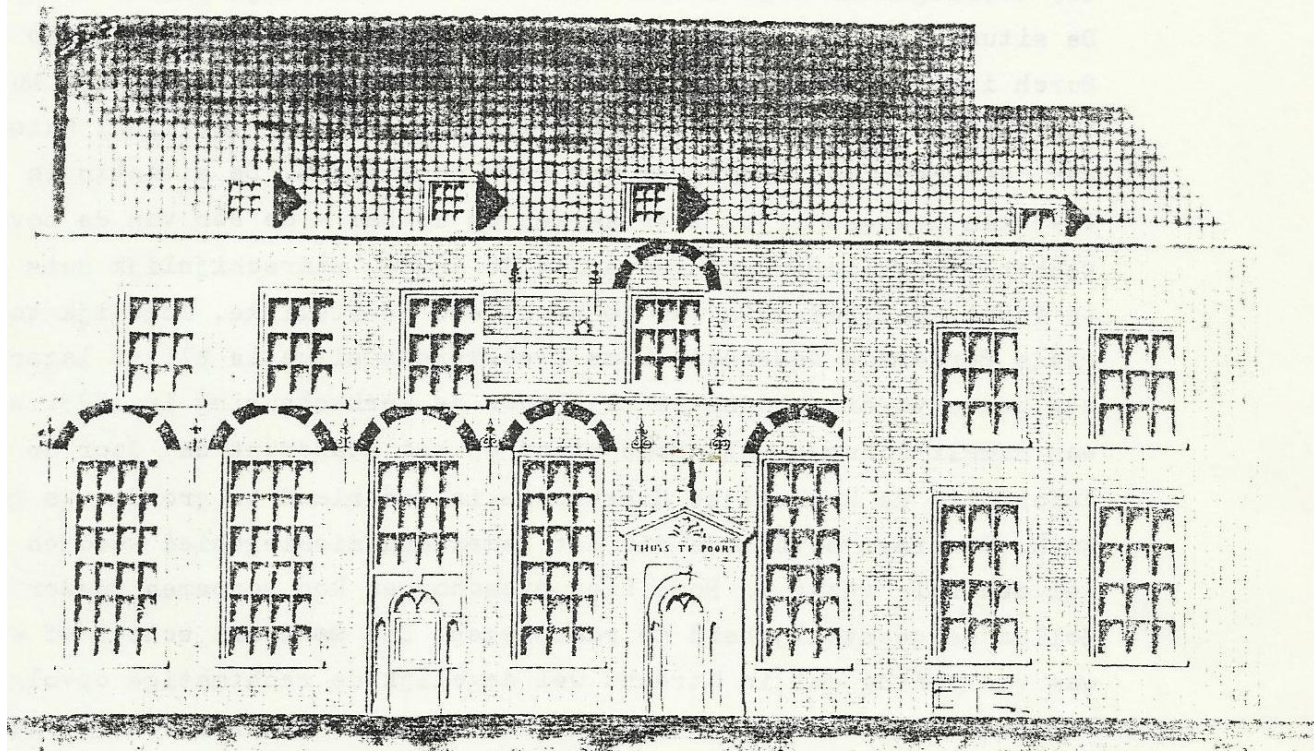
De koopmanszoon gaat theologie studeren en de zoon van de loodgieter wordt hoofdonderwijzer met veel belangstelling voor literatuur, terwijl de boekhandelaar, de archivaris en de hoogleraar Indische talen doen vermoeden dat men in een aantal takken van de familie de afstamming van vissers geheel was vergeten. De nakomelingen van Ary Janse Besemer waren dat echter zeker niet: nog drie generaties ná hem komen we in verantwoordelijke scheepsfuncties tegen; de commandeur, de kapitein, de luitenant ter zee, de schout-bij-nacht, zij allen blijven het water trouw.

De verscheidenheid van beroepen rond 1800 begonnen, wordt in de twintigste eeuw alleen maar groter.

godsdienst

Twee jaar na de verhuizing naar Schiedam wordt het vierde kind van Pleun Cornelisz Visscher en Claesje Ariens Besemer geboren: Cornelia wordt op 8.4.1647 in de Rooms-Katholieke kerk gedoopt, evenals Cornelis in 1648 en Adriana in 1655. Dat Pleun en Claesje Rooms-Katholiek zijn, behoeft ons niet te verbazen. Capelle a/d IJssel, waar Claesje vandaan kwam, en Kralingen bleven zich na de Reformatie lang verzetten tegen protestantisering. In 1621 wordt Kralingen met Capelle genoemd als een broeinest van papisme waar "vele superstities des pausdoms openbaer gepleecht worden". En in 1643 schrijft het Hof van Holland aan de verantwoordelijke baljuw van Schieland: "Wij vernemen tot ons leetwesen dat de stouticheyt van de pausgesinden binnen diverse plaetsen Uwer jurisdictie ende specialijck binnen Hillegersberg, Capelle, Cralingen ende andere meer, van dage tot dage toeneemt ..." De baljuw wordt "scherpeliijk" bevolen dat hij "als noch niet naer en laet het placcaat van 30 Augustus 1641 tegen de contraventeurs punctelijck ter executie te leggen sonder te blijven in gebreecke". Uit de aanhoudende klachten van de predikanten kunnen we concluderen dat de baljuw de brief min of meer naast zich neer heeft gelegd.

Hoe is de kerkelijke situatie in Schiedam als Pleun en Claesje in 1645 in Schiedam arriveren? Nadat in 1572 de Grote kerk door de

De oude - in ca 1860 afgebroken - Oud-Katholieke kerk aan de Dam in 1850 (GAS)

Petrus Muliers die tussen 1660 en 1680 als pater Dominicaan de Rooms-Katholieke Gemeente te Schiedam diende. Hij zou op 2.3.1671 en 8.3.1677 de (dubbele?) doop bij twee van Arij Pleune Besemers kinderen verricht kunnen hebben (G.A. Meijer - De paters Dominicanen)

in de stad aanwezige geuzen van beelden is ontdaan, de kerk aan de Hervormde gemeente wordt toegewezen en de priester is gevlucht, blijft er slechts een kleine groep over die trouw blijft aan het oude geloof. Een gemeenschap zonder priester totdat in 1616 Annetgen van der Burch Caspar Luypaert laat overkomen vanuit het klooster van de Dominicaner orde te Antwerpen. Hij wordt gehuisvest in haar woning aan de Dam: Huis te Poort, en door haar onderhouden. De pater overlijdt in 1636 waarna Adrianus Mutsaert zijn plaats inneemt. De situatie is dan wat onduidelijk. Na de dood van Annetgen van der Burch in 1623 moeten de paters Dominicanen gedwongen zijn het Huis te Poort te verlaten, waarna zij zich ertegenover vestigen; Mutsaert kan daar over een woning en een kerk beschikken. De situatie in 1645 kan geweest zijn: twee kerken op de Dam - de één van de bovengenoemde reguliere Dominicanen en de ander, waarschijnlijk Huis te Poort, het bedehuis van de seculiere geestelijke, mogelijk toen reeds Bernardus Weerhaan. Deze twee-kerken-situatie blijkt later een goede voedingsbodem te zijn voor de kerkscheuring in 1723. Wat was namelijk het geval? Rome stond op het standpunt dat door de Reformatie de kerkelijke hiërarchie in Nederland te gronde was gegaan. Concreet betekende dit dat Nederland missiegebied werd en het centrale gezag in Rome hier bisschoppen kon benoemen zonder de Hollandse geestelijkheid te raadplegen. Die wees dit echter af en was van mening dat in Utrecht wel degelijk de rechtmatige opvolger van de aartsbisschop van Utrecht zetelde. Als in 1702 Petrus Codde door Rome op beschuldiging van Jansenisme wordt afgezet en in zijn plaats Theodorus de Cock wordt benoemd, kiest de seculiere geestelijkheid - mede als protest tegen de centralisering van het kerkgezag - hier zonder toestemming van Rome een nieuwe bisschop, Cornelis Steenoven. Dan is het echter al 1723 geworden.

Ook in Schiedam moet het conflict en de aanloop daartoe in de tweede helft van de 17e eeuw, niet onopgemerkt zijn gebleven, zeker niet voor de aldaar wonende katholieken. Aan de ene kant van de Dam de Dominicanen met hun trouw aan het Romeinse gezag - aan de overkant de seculiere geestelijke, benoemd door de Apostolische Vicarius te Utrecht welke laatste de inzet zou worden van het dan nog sluimerende gezagsconflict met Rome. Als in 1702 de seculiere pastoor van het Huis te Poort - Johannes Tibbel - de partij van Petrus Codde kiest en de door Rome benoemde Theodorus de Cock niet erkent, blijkt dat het conflict niet langs de "gewone katholiek" is heengegaan. In zijn "Seven onderregtingen over de tegenwoordige Kerkgeschillen" schrijft pastoor Tibbel: "... men roept en rammeld in 't wild vargehoorzaemheid ... men tragt hier op de luyden wijs te maeken dat men blindelings alles moet doen, wat quansuys van de Paus komt, en

alles uytvoeren wat in brieven die de Pauselijke Naemen draegen belast word ... Een groot deel van de Catholijken van onze stad is in dit vooroordeel tegens de Clerezie ook ingewikkeld en ontziet zig niet gelijk als een soort van scheuring in te voeren: ja die hun niet en volgen te veroordelen en te verdoemen. Och of ze in deze voor-ingenomendheid niet waeren gevoeid en bevestigd door dengeene die ze daer uyt had moeten redden ! 't waer niet nodig geweest zig met veel moeite daer tegen te stellen."

Er is weinig fantasie voor nodig om zich te kunnen voorstellen hoe men in de op een steenworp van elkaar gelegen kerken de ander tijdens de zondagse predikatie te lijf ging. Nog in 1916 heeft G.A. Meijer het, in zijn boekje over de Paters Dominicanen te Schiedam, over de "arglistige Tibbel". Deze pastoor Tibbel erkent de zonder goedkeuring van Rome benoemde bisschop Cornelis van Steenoven, waarmee op plaatselijk niveau de scheuring tussen de twee kerken onherroepelijk is geworden. Hij wordt de eerste pastoor van wat Oud-Katholieke kerk zal gaan heten (officieel: Rooms-Katholieke kerk van de Oud-Bisschoppelijke Clerezie). Aan de andere kant van de Dam de Rooms-Katholieke kerk, waarin het woord Rooms de gehoorzaamheid aan de paus moest onderstrepen. De meeste Schiedamse Katholijken kiezen voor het gezag van Rome en blijven trouw aan de paters Dominicanen. Een kleine groep - in 1797 ca 70 mensen - scharen zich rond pastoor Tibbel en zijn opvolgers. Landelijk zien we een zelfde tendens.

Hoe gewone leken zoals Pleun Cornelisz Visscher en zijn zoon Arij Pleune Besemer zich betrokken hebben gevoeld bij deze godsdiensttwist blijft helaas onduidelijk. Het leefklimaat voor Katholijken was in Schiedam niet ongunstig. De stedelijke overheid kneep, tot ergernis van de kerkelijke autoriteiten, nogal eens een oogje dicht als het ging om de naleving van de strenge placaten tegen de Rooms-Katholieke kerk, een situatie die Pleun en Claesje uit hun vorige woonplaats kenden.

Zoals boven reeds aangegeven, worden tussen 1647 en 1655 drie kinderen van Pleun en Claesje Rooms-Katholiek gedoopt en ingeschreven in het register van de Dominicanen. Blijkens de eerste bladzijde moet de doop verricht zijn door pater Adrianus Mutsaert. In volgende jaren zijn het juist de inschrijvingen in doop- en trouwregisters van Pleuns kinderen en kleinkinderen die vragen oproepen. Zetten we de gegevens daaruit naast elkaar dan levert dat het volgende overzicht op (OK=Oud-Katholiek, RK=Rooms-Katholiek/Dominicanen):

	Ondertrouw- datum	Trouwdatum	Kinderen gedoopt
Pleuntje	5.11.1666	OK 19.11.1666	OK tussen 1668 e 1679
Arij	27.11.1666	onbekend	OK tussen 1667 en 1686 RK in 1671 en 1677 (deze twee kinderen staan ook in het OK register vermeld!)
Adriana	20.5.1684	OK 4.6.1684	OK in 1686
Cornelis	28.10.1684	RK 12.11.1684	OK tussen 1686 en 1693 RK in 1686, 1687 en 1690 (deze drie kin- deren staan ook in het OK register ver- meld!)

Conclusies zijn hier nauwelijks aan te verbinden. Onenigheid bin-
nen het gezin met betrekking tot de kerkkeuze lijkt niet aanneme-
lijk. Immers - of zij nu in het RK of OK trouwboek voorkomen, we
zien de broers en zusters onafhankelijk daarvan bij elkaar in deze
registers getuigen en assisteren bij doop en huwelijk. Ook vader
Pleun assisteert zijn dochter Pleuntje op dezelfde wijze in het
OK trouwboek als zijn zoon Cornelis in 1684 in het RK register.
Verwarrend zijn ook de dubbele inschrijvingen van twee van Arij's
kinderen en drie kinderen uit het gezin van Cornelis. De inschrij-
vingen vertonen slechts lichte afwijkingen in de schrijfwijze van
de namen van ouders en getuigen. Alleen bij de oudste dochter van
Cornelis zien we in 1686 een doopdatumverschil in de twee registers
van twee dagen. Zijn deze kinderen werkelijk twee keer gedoopt al
gevolg van de kerkelijke spanningen? Of heeft alleen de inschrijving
in de registers twee keer plaatsgevonden? Een bevredigende verkla-
ring voor het verschijnsel - dat overigens vaker is geconstateerd -
is tot op heden niet gevonden. In de keuze voor OK of RK is in
bovenstaand overzicht geen patroon te ontdekken. Wellicht heeft de
sympathie voor een bepaalde pater of pastoor mede een rol gespeeld.

In de tijd dat het conflict in de Katholieke kerk in volle hevigheid
losbarst, gaan de oudste kinderen van Arij Pleune Besemer een eigen
gezin stichten. In 1702 eerst Jacob en in 1704 Claas en Adriana.
Hun huwelijk wordt - evenals dat van Jan in 1712, in de Hervormde
kerk gesloten. De reden van deze stap in de richting van de Refor-
matie blijft geheel duister: was die principieel, waren zij het
steeds sluimerende conflict binnen de kleine katholieke gemeenschap

beu, gaf de overgang maatschappelijk meer mogelijkheden? Het vroedschapsbesluit in 1726 om "in het toekomende geen bedieningen off officien van dezen stad aan eenige paapse Roomsgesinden" te verlenen, kwam natuurlijk niet plotseling uit de lucht vallen maar moet een verscherping geweest zijn van wat in de praktijk reeds lang door middel van de placcaten gaande was.

Opvallend is dat de echtgenoten van Arij's kinderen - voorzover bekend - allen Hervormd gedoopt zijn. Er is hier geen sprake van het gevaar waarop de predikanten Brouwer en Du Vignon in 1726 wijzen dat "paapse mans" met Gereformeerde vrouwen trouwen en "zoo ras als zij getrouwt zijn haare vrouwen ende kinderen komen te noodsaaken om met hen in de paapse kerke te gaen." Integendeel, vanaf 1702, het huwelijksjaar van Jacob Arents Besemer, wordt er in de familie alleen nog maar Hervormd gedoopt en getrouwd.

Hierboven werd voorzichtig gesproken over een "stap in de richting van de Reformatie." Lid worden van de Hervormde kerk was een volgende, veel principiëler stap. Op 18.2.1725 meldt de kerkeraad de belijdenis van Pleun Arents Besemer en Jannetje Pieters Slavenburgh: de eerste officiële overgang naar de Hervormde gemeente. "Op haer/sijn belijdenis lidmaat van den Gereformeerde gemeente" komen we in de komende generaties Besemer vervolgens vaker tegen (zie Bijlage II). Weliswaar gaat het hier om een bewuste stap, maar deze zegt op zichzelf nog niet zoveel over de beweegredenen. Degenen bijvoorbeeld die hun jeugd noodgedwongen moesten doorbrengen in het Hervormde weeshuis te Schiedam kregen, als zij uit het huis werden ontslagen een half uitzet als zij geen en een heel uitzet als zij wel belijdenis hadden gedaan. Het Register van de "tot het Hervormde Weeshuis behorende kinderen te Schiedam" (GAS-inv.nr. 468) vermeldt over Gijsbert Bezemer dat hij op 27.2.1858 uit het huis is vertrokken "met half uitzet, omdat hij nog geen belijdenis heeft gedaan; den 22 Mei 1858, na afgelegde Belijdenis de wederhelft van zijn uitzet gegeven".

Pieter Bezemer, de walvisvaarder en luitenant-ter-zee, geeft ons in 1796 en 1798 in twee rouwadvertenties enig inzicht in zijn geloofsbeleving.

Nademaal het den vrymachigen God heeft behaagd, myne
tederzelve Huisvrouw, PETRONELLA WUYSTER, hedich
morgen, in den ouderdom van 40 Jaren en ruim 5 Menden,
zeer subiet, dit rydige met het eeuwige te doen verwisfelen;
zoo geve ik, door dezen tans ordinairé Weg, daftvan kennis
aan myne Bloedverwanten en Vrienden, in't vertrouwen hun
wel eenig deel in dit voor my en myne 5 Kinderen allertref-
fender verlies zullen gelieven te nemen; verzoocke van Condo-
leancachtieven te zyn gæxculseft.
Schiedam den 6 January 1796. P. B E Z E M E R,
Luitenant ter Zee.

* * Hy die geene reekenschap zyner daaden schuldig is,
 behaagde her, heden morgen om zeven uren, aan de ge-
 volgen eener Borsbezetting, uit myne liefde-armen weg te
 neemen, myne oudste en moederlooze Dochter CORNELIA,
 in den ouderdom van circa 10 Jaaren; hoe treffend dit ver-
 lies ook zyn mag, trekt my dit tot troost, haar geloof in
 Christus; terwyl verzoeker van Condoleantie-Brieven ver-
 schoonde te blyven.
 SCHIEDAM den 4 July 1798.
 PIETER BEZEMER.

(Advertentiecollectie CB)

En Q.M.R. Verhuell schrijft in 1844 over dezelfde Pieter Bezemer dat hij zijn "Hemelsche Vader gevreesd en bemind had als een opregt Christen; zijn geheele handel en wandel was steeds in die stemming." Willem Bezemer wordt ca 1835 Hervormd predikant, weliswaar geen garantie voor een zuivere geloofsbeleving, maar we mogen wel aan- nemen dat zijn keuze principieel was. Zijn kinderen kiezen andere wegen; alleen zijn kleindochter Dina Johanna wordt godsdienstonder- wijzeres.

Bij de nakomelingen van Jan Bezemer treffen we Tammo Jacob aan die in 1891 door het Nederlandsch Zendelinggenootschap als zendeling- leraar naar Java wordt uitgezonden, maar in 1892 weer terugkeert om zich op de Indische taal- en letterkunde toe te leggen.

Aan het eind van de 19e eeuw gaat Gerrit Felix Bezemer - vermoede- lijk samen met zijn broer Jan Bezemer - over naar de Remonstrantse kerk, waarna enkele generaties tot die groepering blijven behoren. Een onenigheid met de hervormde predikant zou de direkte aanleiding tot deze stap zijn geweest.

Waarschijnlijk kunnen we van een principiële keuze spreken bij Martina Bezemer en echtgenoot Leendert Wey: in 1880 emigreren zij als leden van de Chr. Afgescheiden Gemeente naar Amerika. Tot die- zelfde gemeente behoort ook Ary Bezemer met zijn echtgenote Petro- nella van der Most. Op 1 maart 1870 zendt hij de Hervormde predi- kant van Schiedam een "brief van afscheiding" waarin hij met zijn gezin "uit de volle overtuiging onzes harte" de Hervormde gemeente verlaat. Hij sluit zich aan bij de Afgescheiden Gemeente te Schiedam en heeft als ouderling zitting in de kerkeraad.

In de volgende eeuw sluit Thomas Bezemer zich rond 1930 vanuit de Hervormde kerk aan bij de Gereformeerde kerk te Schiedam die ca 1900 voortgekomen was uit de genoemde Afgescheiden Gemeente en de Ned. Gereformeerde kerk (Doleantie).

Lectuur: G. van der Feijst - Geschiedenis van Schiedam (1975)
 A.Th.C. Kersbergen - Katholiek Kralingen in den loop der tijden (1947)
 G.A. Meijer - De paters Dominicanen te Schiedam (1916)
 J. Tibbel - Zeven onderregtingen over de tegenwoordige Kerk-Geschillen (Delft-1703) - GAS/Coll Abma 162